Türkü Ana: Zehra Bilir

1937 yılında yine bir aile toplantısında onun sesini duyan Dersimli Bedri Bey, “Bu sesi değerlendirmek gerekir” diyerek keşfetmiş oldu. İstanbul’a döndüklerinde elinde yüzlerce türkü vardı.

MEHMET YILDIZ MOERS

Arapgir'in dar sokaklarında, ustaların çekiç seslerine dokuma tezgâhlarının ritmik sesleri karışıyordu. Evlerin salon bölümlerinde kurulan tezgâhlarda, atkı iplerini ileri geri taşıyan mekik sesleri yükselirken, Arapgirli kadınlar bir yandan da bebeklerinin beşiklerini sallıyordu. Kundaktaki çocukların beşiğine bağladıkları ipin ucunu dokuma tezgâhına iliştiren anneler, göz nurlarını döktükleri *"alalı"* ya da *"çizgili"* Manusa kumaşlarını dokumaya devam ederdi.

Bu kadınlar, ipek, pamuk ve yünle dokuduğu kumaşlara sevgi, türkü, kimi zaman ninni ve ağıt katarak çalışırlardı. Gelecekteki kaderlerine bakır ustalarının çekiçleri ve jakarlı dokuma tezgâhlarındaki mekik sesleri vuruluyordu sanki. Arapgirli Ermeniler kaderlerinin müziğini emekleriyle seslendiriyordu.

İlçeyi Arapgir yapan, adını uzak yerlerde duyuran bu güzel kumaşlardı. Arapgir, Ermeni nüfusun en fazla yaşadığı merkezlerden biriydi. Köylerde yaşayanlarla birlikte yaklaşık 9500 Ermeni burada hayatını sürdürüyordu.

Küçük Eliza'nın Doğuşu

Kirkor Bey ve Agavni Hanım, kışın bitmesine yakın, yoğun karın Arapgir'in sokaklarından henüz kalkmadığı 26 Mart 1913 yılının Mart ayının 26'sında bir kız çocuğu sahibi oldular. Bu mahyüzlü güzel kızın ağlaması bile melodiliydi. Küçük kızın adı Eliza'ydı.

Arapgir'in Mamuret-ül Aziz'e, yani Elazığ'a bağlı olduğu yıllardı bunlar. Kirkor Bey, sonuçları Osmanlı İmparatorluğu'nu fiilen sona erdirecek olan I. Dünya Savaşı'nın başlamasına günler kala silâh altına alındı. Hangi cephede savaştığı hiçbir zaman öğrenilemedi. Yersiz yurtsuz İttihat ve Terakki emelleri sonucu kırılan vatandaşlarımızdan bir asker olarak, bir daha yuvasına geri dönemedi.

Kocasının geri dönememesi üzerine Agavni Hanım, üçü kız biri erkek olmak üzere dört çocukla kaldı. Arapgirli Müslüman bir Türk'ten gelen teklifi kabul ederek evlendi. Ancak bu evlilik uzun sürmedi; adam erken yaşta öldü.

Eğitim Yılları ve İlk Adımlar

Okul çağına gelen Eliza ilkokula Arapgir'de başlayıp Elazığ'da bitirdi. Burada başladığı ortaokulu ise Kayseri'de tamamladı. Okuldaki öğretmenleri onu çok seviyordu. Çok çalışkan bir öğrenciydi ve sınıfları hızla geçiyordu.

Sesinin güzelliğini başta öğretmeni olmak üzere arkadaşları ve ailesi biliyordu. Ondan türküler söylemesi sık sık isteniyordu. Ezberinin çok iyi olması sayesinde radyoda ya da bir düğünde duyduğunu çabuk aklına yazıp, melodisini kaybetmeden söylüyordu. Yıllar sonra sorulduğunda, *"Bizim oralarda çocuklar konuşmaya türkü söyleyerek başlarlar"* diyecekti.

Kayseri'de de aile rahat edememişti. Geçinebilmeleri için çocukların çalışması gerekiyordu. Diğer yandan Anadolu'nun tüm küçük şehirlerinde olduğu gibi, azınlık sayılan başta Ermeni ve Rum yurttaşlara farklı bakılıyordu. Eliza ortaokulu bitirince aile, daha rahat ve kendilerini *"özgür"* hissedecekleri İstanbul'a taşındı.

İstanbul Yılları ve Sanat Tutkusu

Tarihler 1927'yi gösteriyordu. Divanyolu'ndaki biçki-dikiş kursuna giderek dikiş öğrenen, katıldığı daktilo kursunu da başarıyla bitiren Eliza, kısa zamanda iş buldu.

Uzun süre şapka dikti ve bu işte de çok başarılıydı.

Ancak onun yüreğinde sönmeyen bir *"sanat aşkı"* vardı. 1927-1933 arası bir avukatlık bürosunda çalıştı. Gülmeyi seven, gülünce yüzünde binbir şekil çiçekler açan Eliza 20 yaşına geldiğinde çok alımlı bir kız olmuştu.

Çalıştığı yer dönemin gazetelerinin bulunduğu bir yer olduğu için, sanatla ilgili haberleri de duyuyor, okuyordu. Başında Muhsin Ertuğrul'un bulunduğu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun ilanı üzerine başvuruda bulundu. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda tiyatro dışında operetler de sahnelenmeye başlanmıştı. Muhsin Ertuğrul'un kadroya katmak için aldığı birkaç kişiden biri de Eliza'ydı.

Bedia Muvahhitlerle, Vasfi Rızalarla, Muammer Karacalarla, Feriha Tevfiklerle, Hazım Körmükçülerle oynanan 'Lüküs Hayat', 'Üç Saat' ve 'Deli Dolu' operetleri büyük ilgi görüyordu. Eliza da bu operetlerde hep dans etti.

Zehra Bilir'in Doğuşu

1935 yılında tanıştığı Mühendis Selahattin Bilir ile evlendi. Tiyatrodan ayrıldı ve Müslümanlığı seçti. Zehra-Sibel ismini aldı.

Selahattin Bilir Bey, Anadolu'yu demir ağlarla örmeye çalışan inşaat şirketinde taşeronluk yaptığı için Anadolu'yu geziyordu. Karısı Zehra'yı da beraberinde götürüyordu. Bu zorunlu geziler en fazla Zehra'ya yaramış, içindeki sönmeyen sanat aşkı alev almıştı. Gittiği her kasabada, her köyde duyduğu türküleri seslendiriyor, notlar alıyordu. Aile oturmalarında, toplantılarda türküler söylüyordu.

1937 yılında yine bir aile toplantısında onun sesini duyan Dersimli Bedri Bey, *"Bu sesi değerlendirmek gerekir"* diyerek keşfetmiş oldu. İstanbul'a döndüklerinde elinde yüzlerce tür-

